

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historiju

Broj 60
Godina XXX
Novembar, 2025.
[str. 279-282]

© Monos 2025

Osman Puškar: Vrijeme i ljudi

Planjaj, Tešanj, 2025.

Soko kod Gračanice znamenito je mjesto: danas jedna od mjesnih zajednica *grada* Gračanica (gdje *grad* označava administrativnu jedinicu, što će reći dojučerašnju općinu), u posljednjih pet stoljeća jedno od brojnih seoskih naselja u okolini Gračanice, koja bijaše središte kadiluka, kotara, sreza i, napokon, općine... Ali Soko i Sokoljani oduvijek su pamtili da je njihovo mjesto jednom bilo *grad*, barem u ono srednjovjekovno doba, kada je pojam grada još uvijek nosio staroslavensko značenje utvrđenog mjesta, utvrde, onoga što su ruševine tzv. Gradine u središtu današnjeg naselja nekoć bile.

Sokoljani, tako, rado ističu da su bili *grad* (makar i u prethodno navedenom značenju) u vrijeme dok je Gračanica bila *selo*. A historija, zasnovana na prvorazrednoj građi, bar ponešto od toga potvrđuje: skoro ravnih pet stoljeća prije nas, Gračanica se u prvim osmanskim defterima spominje kao *selo s rudnikom željeza*, dočim je Soko *varoš istoimenoga grada* (tj. utvrde). Nažalost, od tog staroga grada do danas su ostali jedva temelji, a od varoške (protourbane) tradicije Sokola još i manje: svojevremeno, kada su "hlupali" zidine srednjovjekovne utvrde, vadeći kamen za gradnju kuća, magaza, štala i drugih objekata – pa i mjesne škole, 1949. godine (bilo je to i prvo "plansko razaranje", u režiji tadašnjega mjesnog narodnog odbora), Sokoljani se nisu puno obazirali na svoju slavnu prošlost. Ali, koje desetljeće kasnije, više je nego dobro što se u njima rodio osjećaj za prošlost, porijeklo, tradiciju, sve ono što bilo koja lokalna zajednica treba njegovati i na što treba biti ponosna.

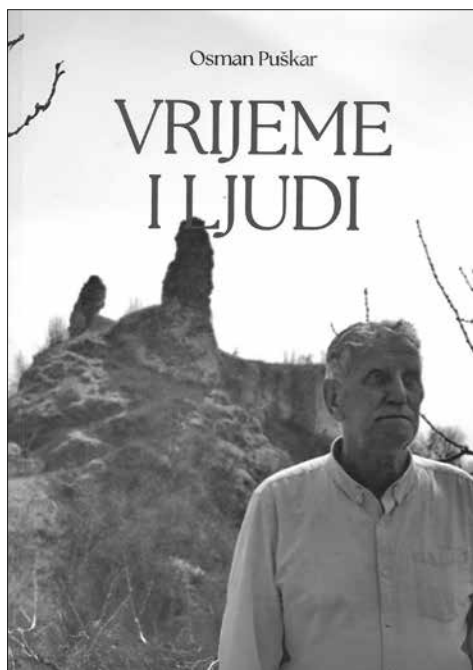
Sokoljaci to, očigledno, polahko prepoznaju, spoznaju i počinju njegovati...

Dokaz tome jeste i knjiga koju predstavljamo, knjiga autora koji je rođen i odrastao u Sokolu, ali

je svojim životom i djelom uveliko nadišao okvire svoga rodnog mjesta. Osman Puškar već odavno je istaknuti javni i društveni djelatnik na širem području Gračanice, Tuzlanskog kantona, pa i Bosne i Hercegovine: bio je ratni komandant odbrane Gračanice i donjeg dijela doline rijeke Spreče, izuzetno sposoban oficir, a poslije rata isticao se radom u različitim društvenim djelatnostima, sportu, kulturi i publicistici.

Osman Puškar je do sad objavio i veći broj radova, priloga i članaka (neke od njih i u "Gračaničkom glasniku"), kao i tri knjige, različitog žanrovskog određenja. Prva od njih, "Mir je najbolji" (2011.), spoj je memoraristike, dokumentaristike i povijesne publicistike, a bavi se odbranom od velikosrpske agresije na području Gračanice (1992.-1995.), s posebnim naglaskom na boj na Visu 1994. godine, kao najveću pobjedu Armije RBiH na prostorima Gračanice (bila je to borba kojom je Puškar kao komandant neposredno zapovijedao). Druga knjiga je roman pod naslovom "Šifra Beograd" (2018.), dakle knjiga fikcije, a dvije godine prije toga autor je, skupa s Almirom Mustafićem, objavio i knjigu kolumni "Bosansko-hercegovačka stvarnost" (2016.).

Nova knjiga Osmana Puškara, pod jednostavnim naslovom "*Vrijeme i ljudi*", u žanrovskom smislu je poprilično neodrediva: istovremeno je i spoj memoaristike, i povijesne publicistike, i esejistike, sve to do-



nekle u monografskim okvirima – iako nedovoljno jasnim i neodređenim. Ipak, rezultat svega jeste veoma zanimljivo i čitljivo štivo, pisano za običnog čitatelja, dosta prijemčivim stilom. Centralni motiv ove knjige jeste sportska i natjecateljska tradicija Sokola: razumije se već to iz njezine koncepcije, odnosno sadržaja i naslova glavnih poglavlja i dijelova ("Turnir", "Soko i Sokoljani", "Mobe", "Sport i takmičenja", "Asovi", "Reprezentativci", te "Golmani", "Braća, talenti i nogometaši", "Šah majstori" i "Atletika"). No, po tematskom određenju, "*Vrijeme i ljudi*" nije nipošto nekakva sportska monografija ovoga naselja: naprotiv, to je tematski znatno šire djelo.

Knjiga započinje autorovim promišljanjima o prošlosti samoga naseља, nakon kojih se prezentira dijelom zabilježena, a dijelom i neposredno upamćena i posvjedočena tradicija o seoskim djelatnostima i aktivnostima koja su imala i natjecateljski duh: mobe, koševina, žetva i drugi radovi, gdje su komšije komšijama priskakali u pomoć – a oni se najposobniji među njima nastojali takmičarski iskazati. Odmah potom, autor prelazi i na istinska tradicionalna natjecanja, poput konjskih utrka, bacanja “kamena s ramena”, hrvanja i pješačkih utrka, da bi potom prešao i na začetke savremenih sportova koji su u drugoj polovici XX. vijeka uveliko prodirali u tipična bošnjačka sela poput Sokola – sportova poput nogometa i rukometa. Iz svega toga se, naposljetku, izrodio i čuveni sokolski *Turnir*, sa svojim *asovima*, majstorima igre i odbrane, ali i drugim aktivnostima sa sportom u vezi, o čemu autor, na osnovu vlastitih sjećanja, dosta iscrpno i opširno piše. Spominje tom prilikom i druge sportove i sportiste, pa i one Sokoljake koji su se iskazali van svoga mjesta – od šaha do atletike...

“Konačan” i ujednačen sud o ovoj knjizi teško je dati, upravo zbog njezine žanrovske (ne)određenosti. Recimo, autorova promišljanja o prošlosti njegova mjesta za svakog su, čak i prosječno edukovanog historičara, po mnogo čemu sporna: daleko bi nas odvelo da se sada bavimo

svim onim, nerijetko vrlo olahko “ispaljenim” autorovim “hipotezama”, a i tvrdnjama, vezanim za pojedine aspekte povijesti Sokola. Iskreno, to je i najslabiji dio ove knjige. Za ovu prigodu, čitatelja ovih redaka, a i svakog Sokoljanina, upozoravamo da moderna i savremena prošlost Sokola (upravo period gdje autor često izriče određene ocjene i zaključke, s kojima se ne možemo složiti) nije apsolutno ni načeta, a kamoli istražena. Dakle, prije nego zaključimo ovo ili ono (pa i mnogo štošta što autor u svojoj knjizi iznosi) – valjalo bi istražiti, prostudirati, analizirati i, naposljetku, sintetizirati ogromne količine arhivske građe, a da i ne govorimo o broju još uvijek živih svjedoka koje bi trebalo intervjuirati, s njima razgovarati, provjeriti njihove navode (itd.). No, već u nastavku, u kome opisuje tradicionalne djelatnosti i aktivnosti, Osman Puškar – ako se nije iskazao historiografski, potpuno se iskupljuje kao etnograf. Njegovi opisi mobe, odnosno žetve, koševine i sličnih običaja nevjerovatno su živopisni i slikoviti, te se kao takvi teško mogu naći i u stručnoj etnološkoj literaturi. Držimo da je taj etnografski dio ujedno i najvrijedniji dio ove knjige – vrijedan toliko da bi mogao biti objavljen i kao zasebna publikacija.

U glavnim i finalnim dijelovima svoje knjige, pak, Osman Puškar prelazi u savremeno doba, pišući o vremenu koje je sam doživio i preživio; tu piše o savremenicima, ljudima

koje je bliže i neposredno upamtio, ali i ljudima koji su još uvijek živi i aktivni. Taj dio knjige objektivan je i subjektivan onoliko koliko je svaki čovjek objektivan ili subjektivan kada piše o svojim savremenici i njihovoj ulozi, djelima i postignućima. O tome najbolji sud mogu dati oni sami – njihovi poznanici, prijatelji i drugi savremenici. I u tom pogledu o Puškarevoj novoj knjizi upravo ti ljudi mogu ponajbolje, sa svog aspekta, i progovoriti.

U svakom slučaju, Osman Puškar je dokumentirao i u historiji “zacementirao” ako ništa, a ono bar vlastite poglede na svo to vrijeme – i sve spomenute ljude.

Je li to uistinu hronika jednoga “vremena i ljudi”? Apsolutno jeste, ali sa autorovog, individualnog i subjektivnog aspekta. No, pošteno ako ćemo – koja to hronika u historiji uopće nije bila subjektivna?

Bez obzira na sve i ovdje iznesene primjedbe, bez obzira na metodološke zamjerke, ova knjiga Osmana Puškara svakako je golem doprinos našoj lokalnoj i kulturnoj historiji, a posebno povijesti Sokola – danas jednoga od gračaničkih sela, a nekoć povijesnog ishodišta Gračanice. Ova knjiga i navodi u njoj, stoga, ostaju jedna vrsta dokumenta, ali i izvora za buduća istraživanja ovoga kraja, koja će, ako ništa, nadamo se naposljetku, ispovocirati i potaknuti.

Uostalom, historija je ta koja će da sudi – ali za historiju, bitno je ono što se zapiše, dokumentira, sačuva. Ova knjiga, kako god je ko doživio, nastala je i objavljena u tom fonu, a Osmanu Puškaru, kao autoru, u tom smislu treba odati puno priznaje.

Edin Šaković, MA